

УДК:37.013

Плюралізація і децентралізація форм шкільної освіти: позірне само розчинення чи досвід самоорганізації

В.В. САГУЙЧЕНКО

Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С.Сковороди, м. Харків, Україна
E-mail: valentina.sag@ukr.net

Авторське резюме

У статті досліджуються проблеми децентралізації і плюралізації шкільної освіти, що є постійною темою для освітнього дискурсу останні 25-30 років, але повною мірою ще не вирішені і сьогодні. Становлення децентралізації школи дебатється з часів Першого з'їзду педагогічних працівників, коли тільки почали піднімати тему автономії загальноосвітніх навчальних закладів, становлення громадських та піклувальних рад. Тому заслуговує на увагу досвід децентралізації шкільної освіти у Польщі, де вдалося на практиці реалізувати децентралізацію шкільної освіти.

Підкреслено, що з позиції тільки фінансів, зміни парадигми управління, оптимізації шкільної мережі неможливо реалізувати у кожному навчальному закладі плюралізацію і децентралізацію шкільної освіти. Досліджено європейський та вітчизняний досвід плюралізації та децентралізації шкільної освіти. Запропоновано філософський підхід до вирішення цих складних аспектів реформування української освіти, з'ясувавши, чим є плюралізація і децентралізація: позірним саморозчиненням чи досвідом самоорганізації, коли є право на свободу вибору, самостійність. І як бути з відповідальністю за якість дій, що повинні привести до якісної освіти. Ці складні питання залишаються відкритими і сьогодні, потребують подальшого дослідження у площині філософії освіти.

Ключові слова: філософія освіти, школа, самоорганізація, децентралізація, відповідальність, самостійність, свобода вибору.

Pluralistic and decentralized forms of schooling: samorozchynennya or seeming experience of self

V.V. SAHUYCHENKO

Kharkiv national pedagogical university G.S. Skovoroda, Kharkiv, Ukraine
E-mail: valentina.sag@ukr.net

Abstract

The article deals with the problems of decentralization and pluralistic school, which is a constant theme for the educational discourse of the past 25-30 years, but still not fully resolved today. Becoming school decentralization debated since the first Congress of the teaching staff, whenever the topic began to raise the autonomy of secondary schools, the establishment of community councils and trustees. Therefore, noteworthy experience of decentralization of schooling in Poland, where he was able to realize in practice decentralization of schooling.

It is emphasized that only from a position of finance, change management paradigm, optimization of the

school network can not be implemented in every school pluralization and decentralization of schooling. Studied European and domestic experience pluralistic and decentralization of schooling.

A philosophical approach to address these difficult issues of reforming the Ukrainian education, finding out what is pluralization and decentralization: apparent self-dissolution or experience, when there is freedom of choice, independence. And what about the responsibility for the quality of actions that should lead to quality education. These challenging questions remain open today, need further study in the plane of the philosophy of education.

Keywords: philosophy of education, school, self-organization, decentralization, accountability, independence, freedom of choice.

Постановка проблеми. Вперше про децентралізацію шкільної освіти почали говорити експерти з 1988 року, після проведення Першого з'їзду педагогічних працівників, де йшлося про впровадження державно-громадського управління освітою, створення громадських і піклувальних рад. І сьогодні реформа освітньої галузі з питань децентралізації шкільної освіти найчастіше переходить у площину децентралізації управління освітою, де головними питаннями постійно були фінанси і оптимізація шкільної мережі, які були головними чинниками, за допомогою яких скорочувалась кількість навчальних закладів. Як запобігти масового закриття неефективних навчальних закладів, більшість яких є у сільській місцевості, чим може допомогти польський досвід, де відповідальність за утримання або неутримання навчальних закладів бере на себе місцева громада, завдяки чому вдалося запобігти закриття багатьох маленьких шкіл.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема дослідження децентралізації освіти найчастіше зводиться до питання розподілу зон впливу між гілками владних структур. Найбільш системне дослідження питань децентралізації управління освіти з урахуванням європейського досвіду проведено спільно українськими та польськими експертами у 2011 році за підтримки Всеукраїнського фонду «Крок за кроком». Під час дослідження учасники спостерігали становлення громадянського суспільства у державі, яка нещодавно стала на шлях демократичних перетворень. Дослідники підкреслюють величезну роль у цьому громадських ініціатив. «Учні, батьки, педагоги, керівники шкіл свідчили про зусилля громадських організацій, які сприяли подальшому функціонуванню навчальних закладів всупереч очікуваному закриттю малочисленних шкіл, на утримання яких у державі не було коштів» [6, с.181].

Мета дослідження – з'ясувати чим на практиці є плюралізація і децентралізація форм шкільної освіти: позірним саморозчиненням чи досвідом самоорганізації. Як філософія освіти досліджує ці складні питання, чи може вона під іншим кутом, а саме – з категорії самостійності, свободи вільного вибору, відповідальності, пошуку нових можливостей допомогти здійснити ефективне практичне реформування шкільної освіти, підвищити

якість навчання і в міській, і в маленькій сільській школі.

Вклад основного матеріалу. Дослідження питань децентралізації освіти найчастіше досліджували зарубіжні та вітчизняні педагоги з питань управлінської науки [2; 8; 9; 11; 12]. Є роботи з економіки освіти, державного управління, що теж заслуговують нашої уваги [3]. Є фундаментальні дослідження філософів з питань реформування вітчизняної освіти [5].

У 2015 р. американська інформаційна агенція Bloomberg свідчила: Україна входить до п'ятірки кращих країн за кількістю людей з вищою освітою [13]. Як ця освіта сьогодні допоможе звичайним людям у місцевій громаді взяти на себе відповідальність за майбутню якісну шкільну освіту. В той же час цей ресурс має високі ризики у площині політичних процесів, на чому наголошує американське дослідження [8, р.5]. Аналітична доповідь ЮНЕСКО «Образование для всех к 2015. Добьемся ли мы успеха» свідчить: «Серед головних пріоритетів політики є забезпечення загального обсягу, грамотності, якості, розвитку потенціалу та фінансування» [7, с. 11]. Керівництво ЮНЕСКО підкреслює, що збір фінансової системи та її наслідки завжди очевидні у першу чергу і це змушує владу країн приймати відповідні дії. Збір у роботі освітньої системи не завжди можна побачити і передбачити. Але від цього вони не стають менш загрозливими. Адже відсутність рівних можливостей в освіті тільки зменшують подальші перспективи економічного розвитку кожної країни.

Підкреслимо, що фінансування стоїть не на першому плані, а на першому місці в пріоритеті – якість та розвиток потенціалу для всіх. І це є завданням для всіх країн. Таке завдання вдалося реалізувати польській системі освіти на практиці. У першу чергу за рахунок підтримки освітніх реформ громадянським суспільством цієї країни. Досвід функціонування та розвитку навчальних закладів Польщі свідчить: скорочення шкіл не має перспективи у подальшому, завдяки далекоглядній політиці вдалося уникнути масового закриття шкіл. Інша філософія допомогла місцевій польській громаді брати на себе відповідальність по утриманню навчальних закладів [6; 10]. Така філософія допомагає впроваджувати взаємодію різних індивідів, соціальних груп, інституцій. Зміна філософії у першу чергу дозволяє

всім вільно виражати свої інтереси і знаходити ефективні способи їх реалізації [6, с. 130].

На зміні освітньої політики йдеться у фундаментальному дослідженні академіка О.Я. Савченко, де державно-громадське управління освітою розглядається як чинник удосконалення освітньої політики, а соціальне партнерство в освіті як умова ефективності освітніх реформ [4, с.87- 102]. Все частіше сьогодні дослідники працюють у міждисциплінарному полі наук. Так і дослідження у галузі реформування шкільної освіти переходять з площини освітньої політики у площину взаємодії суб'єктів соціального партнерства, де зростає роль органів місцевого самоврядування. Їх роль у якості соціального партнера у всьому світі зросла, ми є свідками глобальної тенденції до децентралізації, регіоналізації та муніципалізації соціальної політики.

Місцеве самоврядування стає явищем скоріше суспільного життя: воно діє нарівні з іншими формами громадської та приватної самоорганізації, громадським самоврядуванням, громадськими об'єднаннями, фондами, спілками, корпораціями. І якщо місцеве самоврядування спроможне у межах своїх повноважень забезпечити можливість ефективного вирішення соціальної освітньої політики, ось тільки тоді воно й насправді представляє інтереси місцевого товариства. Для забезпечення ефективності реформи в освіті необхідно реалізувати ще один важливий аспект: навчальна програма повинна відображати консенсус у суспільстві, враховуючи місцеві, національні й глобальні потреби та очікування [7]. І тут ми входимо у площину взаємовідносини «людина – світ», де необхідно говорити про моральність, аксіологію індивідів, окремих соціальних груп, всього

суспільства, про їх готовність або неготовність до плідного діалогу. Для нашої освіти, що знаходиться у перманентному стані реформування, корисними будуть дослідження Г. Йонаса з етики відповідальності, де вчений намагається поєднати свободу вільного вибору, справедливості і саме відповідальності [10]. Як важко узгодити ці складні категорії у повсякденному шкільному житті, відійти від звичних стереотипів та алгоритмів, що вже не гарантують подальший розвиток... і пам'ятати, «що здатність до самоорганізації передбачає масштабну інваріантність соціальних систем, тобто розгалужену можливість продовження їхніх станів на шляху реалізації трансформації» [5].

Висновки. Можна погодитися із висновками експертів, що «представлене в освітньому законодавстві України громадсько-державне управління на всіх рівнях управлінської ієрархії перебуває в ембріональному стані, або широко використовується бюрократією для показової імітації залучення громадськості до управління. У тих випадках, коли органи громадсько-державного управління таки намагаються реально впливати на процес, вони наражаються на відсутність чітких процедур реалізації власних пропозицій» [1, с.11-12].

Цьому свідчить мала кількість навчальних закладів, що обирають самостійність. А децентралізація має привести до серйозних змін і в організації освітнього процесу, де пріоритетними стають свобода вибору, самостійність, самоорганізація, відповідальність, розвиток потенціалу кожної особистості. Подальші дослідження у площині цих складних філософських категорій мають допомогти реформі шкільної освіти реалізувати плюралізацію і децентралізацію школи на практиці.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Георгій Касьянов. Освітня система України 1990-2014. Аналітичний огляд. [Текст] / Благодійний фонд «Інститут розвитку освіти» - К.: ТАКСОН, 2015, 52 с.
2. Гриневиц Л. Децентралізація управління освітньою системою : на прикладі Польщі [Текст] / Л. Гриневиц // Освіта і управління: Науково-практичний журнал. - 2004. - Том7, №3/4. - С. 153-160
3. Лікарчук І. Піклувальні ради в загальноосвітніх навчальних закладах : перші уроки [Текст] / І. Лікарчук // Рідна школа : Щомісячний науково-педагогічний журнал. - 2004. - №5. - С. 3-5.
4. Методологія і методики планування політики загальної середньої освіти в Україні: практико-орієнтована монографія : для керівників національного, регіонального, міського (районного) та інституційного рівнів управління освітою [Текст] / М-во освіти і науки України [за наук. ред. О. Я. Савченко]. - Київ : [б. и.], 2010. - 127 с.
5. Синергетика і освіта : моногр. [Текст] / Нац. акад. пед. наук. України ; за ред. В. Г. Кремень. - К. : Інститут обдарованої дитини, 2014. - 348 с.
6. Школа – центр активності громади: узагальнення адаптованого польського досвіду збереження освітніх послуг у сільській місцевості: матеріали Всеукр. науково-практичного семінару (Луганськ, 26-27 березня 2011 р.) [Текст] / ред. колегія: О.М. Дрепіна, О. В. Переходченко, В. В. Щербаченко. – Луганськ: СПД Резніков В. С., 2011. – 268 с.
7. Education for All by 2015: will we make it? EFA global monitoring report, 2008. Paris, UNESCO; Oxford, UK, Oxford University Press, 2008. 434 p.
8. Fiske, Edward B. Decentralization of education. Washington, D.C. : World Bank, 1996, 39 p.
9. Fiszbein, Ariel, ed. 2001. Decentralizing Education in Transition Societies: Case Studies from Central and Eastern Europe. Washington, DC: World Bank.
10. Hans Jonas. Das Prinzip Verantwortung : Versuch einer Ethik für die technologische Zivilisation. Frank-

furt, Main : Suhrkamp Taschenbuch Verlag, 2012. 425 p.

11. Joseph I Zajda, David Thenuwara Gamage. Decentralisation, school-based management, and quality / Joseph Zajda, David T. Gamage, editors. New York; London: Springer, 2009. 238 p.

12. Robert W. Sweeny. Dysfunction and decentralization in new media art education / by Robert W. Sweeny. Bristol : Intellect, 2015. 131 p.

13. The Bloomberg innovation index. By the annual meeting business and government leaders of the World Economic Forum in Davos 2015. <http://www.bloomberg.com/graphics/2015-innovative-countries/>.

Стаття надійшла до редакції 26.12.2015

REFERENCES:

1. *Georgiy Kas'yanov*. Osvitnya sistema Ukraїni 1990-2014. Analitichniy oglyad. [Tekst] (The educational system of Ukraine 1990-2014. Analytical Review.) / *Blagodiynyi fond «institut rozvittku osviti»* - K.: TAKSON, 2015, 52 p.

2. *Grinevich, L.* Detsentralizatsiya upravlinnya osvıtn'oyu sistemoyu : na prikladı Pol'shchi [Tekst] (Decentralization educational system: the case of Poland) // *Osvita i upravlinnya: Naukovo-praktichniy zhurnal*. - 2004. - Vol. 7, N3/4. - P. 153-160

3. *Likarchuk, i.* Pıklual'ni radi v zagal'noosvitnikh navchal'nikh zakladakh : pershi uroki [Tekst] (Board of Trustees in secondary schools: first lessons) // *Ridna shkola : Shchomis'yachniy naukovo-pedagogichniy zhurnal*. - 2004. - №5. - P. 3-5.

4. Metodologiya i metodiki planuvannya politiki zagal'noi' serednoi' osviti v Ukraїni : praktiko oriєntovana monografiya : dlya kerivnikiv natsional'nogo, regional'nogo, mis'kogo (rayonnogo) ta institutsiynogo rıvniv upravlinnya osvıtoyu [Text] (Methodology and techniques of policy planning general secondary education in Ukraine: Practice oriented monograph: for managers of national, regional and city (district) and institutional education management levels) / M-vo osviti i nauki Ukraїni; [za nauk. red. O. YA. Savchenko]. - Kii'v : [b. i.], 2010. 127 p.

5. Sinergetika i osvita : monogr. [Tekst] (Synergetics and education: monograph.) / *Nats. akad. ped. nauk. Ukraїni ; za red. V. G. Kremen'*. - K. : *institut obdarovanoi' ditini*, 2014. - 348 p.

6. Shkola – tsentr aktivnosti gromadi: uzagal'neniya adaptovanogo pol's'kogo dosvidu zberezheniya osvıtnikh poslug u sil's'kiy mistsevosti: materialı Vseukr. naukovo-praktichnogo seminaru (Lugans'k, 26-27 bereznya 2011 r.) [Tekst] (The school - community center activity: synthesis adapted preserving the Polish experience of educational services in rural areas: All-Ukrainian. scientific workshop (Lugansk, 26-27 March 2011)). – Lugans'k: *SPD Rėznikov V. S.*, 2011. – 268 p.

7. Education for All by 2015: will we make it? EFA global monitoring report, 2008. Paris, UNESCO; Oxford, UK, Oxford University Press, 2008. 434 p.

8. Fiske, Edward B. Decentralization of education. Washington, D.C. : World Bank, 1996, 39 p.

9. Fiszbein, Ariel, ed. 2001. Decentralizing Education in Transition Societies: Case Studies from Central and Eastern Europe. Washington, DC: World Bank.

10. Hans Jonas. Das Prinzip Verantwortung : Versuch einer Ethik fu'r die technologische Zivilisation. Frankfurt, Main : Suhrkamp Taschenbuch Verlag, 2012. 425 p.

11. Joseph I Zajda, David Thenuwara Gamage. Decentralisation, school-based management, and quality / Joseph Zajda, David T. Gamage, editors. New York ; London : Springer, 2009. 238 p.

12. Robert W. Sweeny. Dysfunction and decentralization in new media art education / by Robert W. Sweeny. Bristol : Intellect, 2015. 131 p.

13. The Bloomberg innovation index. By the annual meeting business and government leaders of the World Economic Forum in Davos 2015. <http://www.bloomberg.com/graphics/2015-innovative-countries/>.

Сагуйченко Валентина Володимирівна – кандидат філософських наук, доцент
Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди
Адреса: 61002, м. Харків, вул. Артема, 29
E-mail: valentina.sag@ukr.net

Saguychenko Valentina Volodimirivna – PhD in philosophy, associate professor
Kharkiv national pedagogical university G.S. Skovoroda
Address: 29, Artema Str., Kharkiv, 61002, Ukraine
E-mail: valentina.sag@ukr.net